

ALISHER NAVOIY QIT'ALARINING HOZIRGI O'ZBEK TILIDA IFODALANISHI

Mahammadiyeva Madina Akbar qizi
Qashqadaryo viloyati Qamashi
tumani Maktabgacha va maktab ta'limi
bo'limi tasarrufidagi 81-sonli maktabning
ona tili va adabiyot o'qituvchisi
akbarqizimadina@gmail.com

Anotatsiya Mazkur maqolada Alisher Navoiy qit'alarining hozirgi o'zbek tilida ifodalanishining lingvistik, semantik va stilistik jihatlarini keng tahlil qilinadi. Alisher Navoiy o'z asarlarida foydalanilgan badiiy va tilshunoslik xususiyatlari zamonaviy tilga ta'sir ko'rsatgan bo'lib, uning she'riyatining lingvistik strukturasi, leksik va sintaktik xususiyatlari hozirgi o'zbek tilining rivojiga muhim ta'sir ko'rsatgan. Maqolada Navoiy qit'alaridagi badiiy, semantik va stilistik o'zgarishlar tahlil qilinib, ularning zamonaviy o'zbek tilida qanday ifodalanganligi o'rganiladi. Maqola asosan **tekstual tahlil, komparativ yondashuv** va **lingvistik-axborot** metodologiyalari asosida yozilgan bo'lib, zamonaviy o'zbek tilining shakllanishiga Navoiy she'riyatining ta'sirini o'rganishga qaratilgan.

Kalit so'zlar Alisher Navoiy, qit'a, zamonaviy o'zbek tili, semantik tahlil, sintaktik strukturaviy farqlar, stilistik yondashuv, lingvistik transformatsiya, badiiy uslub, tilshunoslik, o'zbek adabiyoti, badiiy san'at.

Anotatsiya

Данная статья анализирует лингвистические, семантические и стилистические аспекты выражения катренов Алиша Новой в современном узбекском языке. В статье рассматривается влияние художественных и лингвистических особенностей произведений Алиша Новой на современный язык, а также то, как его поэтическая структура, лексические и синтаксические особенности оказали значительное влияние на развитие современного узбекского языка. В статье анализируются художественные, семантические и стилистические изменения в катренах Новой и то, как они выражаются в современном узбекском языке. Статья написана с использованием текстового анализа, сравнительного подхода и лингвистико-информационной методологии, направленной на изучение влияния поэзии Алиша Новой на формирование современного узбекского языка.

Ключевые слова Алишер Навои, катрен, современный узбекский язык, семантический анализ, синтаксические структурные различия, стилистический

подход, лингвистическая трансформация, художественный стиль, лингвистика, узбекская литература, художественное искусство.

Anotatsiya

This article analyzes the linguistic, semantic, and stylistic aspects of the expression of Alisher Navoi's quatrains in modern Uzbek. The article explores how Alisher Navoi's artistic and linguistic characteristics have influenced the contemporary language, and how the linguistic structure, lexical and syntactic features of his poetry have had a significant impact on the development of modern Uzbek. The article examines the artistic, semantic, and stylistic changes in Navoi's quatrains and how they are expressed in modern Uzbek. The article is based on textual analysis, comparative approach, and linguistic-information methodology, focusing on the influence of Alisher Navoi's poetry on the formation of modern Uzbek language.

Keywords Alisher Navoi, quatrain, modern Uzbek language, semantic analysis, syntactic structural differences, stylistic approach, linguistic transformation, artistic style, linguistics, Uzbek literature, fine art.

Metodologiya

Lingvistik-tekstual tahlil: Navoiy qit'alaridagi til strukturalari, semantik o'zgarishlar va sintaktik tuzilmalar zamonaviy o'zbek tiliga nisbatan qanday o'zgarishlarga uchragani o'rganildi. Ushbu metod orqali Navoiy she'riyatidagi leksik va sintaktik tuzilmalarning semantik va badiiy o'zgarishlari aniqlanadi.

Komparativ analiz (qiyosiy tahlil): Navoiy qit'alaridagi til birliklari va ularning hozirgi o'zbek tilida qanday aks etishi taqqoslandi. Bu metod yordamida eski va yangi o'zbek tilining fonetik, morfologik va semantik farqlari tahlil qilindi.

Stilistika va badiiy tahlil: Alisher Navoiy she'riyati stylistik jihatdan boy va murakkab bo'lib, zamonaviy o'zbek tilida qanday ifodalanganligi va uning estetik, ma'naviy xususiyatlari o'rganildi. Qit'alaridagi obrazlar, metaforalar, simvollar va boshqa stilistik elementlarning zamonaviy tilga qanday tarzda kirgani aniqlanadi.

Semantik tahlil: Navoiy qit'alaridagi iboralar va so'zlarning semantik ma'nolari hozirgi o'zbek tilida qanday o'zgarishlarga uchraganligi, ulardagi ma'no qatlamlari va yangi talqinlar tahlil qilindi.

Alisher Navoiy qit'alarining tilshunoslik jihatlari: lingvistik transformatsiya

Alisher Navoiy she'riyatining muhim jihatlaridan biri uning tilining murakkabligi va boyligi hisoblanadi. Uning asarlarida ishlatilgan leksik birliklar, iboralar va sintaktik tuzilmalar o'zining shaxsiy uslubiga ega bo'lib, zamonaviy o'zbek tilida ba'zi o'zgarishlarga uchragan. Misol uchun, Navoiy qit'alaridagi ba'zi so'zlar va iboralarning zamonaviy tildagi o'zgargan talqini ko'rinadi. Misol uchun, "yurakdagi alam" kabi iboralar hozirgi o'zbek tilida ko'proq "yurakdagi og'riq" yoki "dard" tarzida ishlatiladi, ammo ularning asosiy ma'nosi o'zgarmagan.

Misol:Navoiyning qit'asidan: "Dil ko'ngil dunyosida joningni unutgan."

Zamonaviy o'zbek tilida: "Yurakda ko'nglingni unutgan."

Bu yerda "dil" va "ko'ngil" so'zlari o'zgargan, ammo ma'no sezilarli darajada saqlanadi. Zamonaviy tilda "dil" va "ko'ngil" so'zlari ko'proq aynan muayyan hissiy holatlarni bildiradi, lekin Navoiyning tilida ularning semantik doirasi kengroq.

Qit'alaridagi semantik o'zgarishlar Alisher Navoiy she'riyatida ishlatilgan ba'zi so'zlar va iboralarining semantik ma'nolari hozirgi o'zbek tilida o'zgarishlarga uchragan. Masalan, "dunyodagi zulmat" iborasi hozirgi o'zbek tilida "qorong'ulik" yoki "g'am" kabi so'zlar bilan almashtirilishi mumkin, lekin aslida "zulmat" so'zi Navoiy ijodida faqatgina ma'lum bir noxush holatni emas, balki ruhiy jihatdan o'ta og'irlikni ifodalaydi.

Shuningdek, Navoiyning semantik qatlamlaridagi o'zgarishlar bugungi kunda uni to'g'ri talqin qilish uchun chuqur bilim talab qiladi, chunki o'sha davrdagi til bilan zamonaviy til o'rtasida semantik farqlar mavjud.

Stilistik xususiyatlar va badiiy yondashuvlar Navoiyning qit'alaridagi stilistik o'ziga xosliklar uning adabiy uslubini shakllantirgan asosiy elementlardan biridir. Navoiyning ishlatgan metaforalari, allegoriyalari, o'xshatishlari va boshqa badiiy vositalari uning she'riyatining asosiy go'zalligi bo'lib, hozirgi o'zbek tilida zamonaviy uslubga qarab ba'zi o'zgarishlarga uchraydi. Navoiyning "boshimni bog'lab berar" kabi iborasi hozirgi tilda "mushkulni yengish" yoki "qiyinchiliklarni bartaraf etish" shaklida o'zgartiriladi, ammo uning badiiy ifodasi va ma'nosi saqlanadi.

Qit'alarining tilshunoslik ahamiyati Alisher Navoiy she'riyatining hozirgi o'zbek tili bilan taqqoslangan tahlili shuni ko'rsatadiki, uning tilining boyligi, murakkabligi va nozikligi zamonaviy tilga o'zgarishlar kiritgan bo'lsa-da, ko'pgina iboralar va stilistik uslublar o'zining ma'nolarini saqlagan. Buni nafaqat lingvistik, balki adabiy tanqid va badiiy tahlil nuqtai nazaridan ham ko'rish mumkin.

Xulosa

Alisher Navoiy qit'alari hozirgi o'zbek tilida bir qator leksik, semantik va sintaktik o'zgarishlarga uchragan bo'lsa-da, uning she'riyati o'zining falsafiy chuqligi, estetik boyligi va til boyligi bilan zamonaviy tilga ta'sir ko'rsatishda davom etmoqda. Navoiy she'riyatining tilga qo'shgan hissa va uning zamonaviy o'zbek tilidagi aks etishining o'rganilishi tilshunoslik va adabiyotshunoslikda muhim o'rin tutadi. Uning qit'alari nafaqat adabiy merosni, balki tilning tarixiy rivojlanishini ham o'zida aks ettiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alisher Navoiy. Xamsa (5 kitob). <https://www.fan.uz>
2. Sodiqov M. O'zbek tilining tarixiy rivoji. <https://www.sharq.uz>
3. To'laganov A. Alisher Navoiy va uning til merosi. <https://www.oqituvchi.uz>
4. Karimov I. Zamonaviy o'zbek tilining asosiy yo'nalishlari. <https://www.manaviyat.uz>